

פערים חברתיים, כלכלה - וחינוך

מאת ד"ר דן בן-דוד

ביה"ס לכלכלה ע"ש איתן ברגלס
אוניברסיטת תל-אביב

פערים עדתיים לרב עוברים דרך שסעים כלכליים, ושסעים כלכליים בדרך כלל נפערים בגלל נקודות זינוק שונות. אחד מן האלמנטים החשובים ביותר בקביעת נקודת הזינוק של כל אחד מאיתנו הינו רמת החינוך שאנו מקבלים, וקיבלנו בעבר, מהבית ומהסביבה. אך זה החינוך הפורמלי - בבתי הספר ובאוניברסיטאות - שמהווה את המפתח הכמעט הכרחי לפתיחת דלתות העתיד.

דוגמה מאמריקה יכולה להמחיש את התרומה הכלכלית שיכול לקבל אדם מהשקעה בחינוך. באחד המחקרים החשובים בתחום כלכלת העבודה מהשנים האחרונות, הראו שלושה כלכלנים (ג'ון, מורפי, ופירס) את התרומה של חינוך אוניברסיטאי לרמת השכר של האמריקאי המצוי. במהלך שנות השבעים והשמונים בארה"ב, מספר בוגרי האוניברסיטאות הכפיל את עצמו, כך שלכאורה השוק הוצף ושכרם של הבוגרים היה אמור לרדת. אך השינויים המבניים שעבר המשק האמריקאי באותן שנים הביאו לעליה עוד יותר גדולה בביקוש לעובדים מיומנים. חלה תפנית משמעותית מביקוש לעובדים לא-מיומנים לעובדים מיומנים וכתוצאה מכך, תרמה ההשכלה הגבוהה לעליה של 25% בשכרם של בוגרי האוניברסיטאות - בו בזמן שייד שכרם של העובדים ללא השכלה אקדמית. הבדלי השכר בין העובדים המיומנים לבין הלא-מיומנים גדלו ב-72% בין 1963 ל-1989.

פערים הולכים וגדלים כפי שנפערו בארה"ב מחכים לנו אם לא נתעשת במהרה. מתן חינוך טוב ושווה לכל השכבות ולכל האזורים בארץ יקטין את הזיקה בין שייכות עדתית או אזורית לבין הצלחה כלכלית. כמו כן, הגדלת מאגר העובדים המיומנים בארץ תתרום גם לשגשוגו של המשק כולו. המדענים, המהנדסים, ושאר האקדמאים של היום הם פרי מערכת החינוך של העבר. מערכת החינוך של היום, איכותה ונגישותה, תקבע את רמת האקדמאים של הדור הבא. לא תהיה צמיחה כלכלית בעתיד אם לא נשקיע בחינוך היום.

ואיפה נמצאת רמת החינוך שלנו היום, בהשוואה לכלל ארצות העולם? במחקר הבינלאומי השלישי למתמטיקה ומדע שנערך באמצע שנות התשעים בין חצי מיליון תלמידי כיתות ח' מרחבי העולם, דורגה ישראל במקומות ה-21 (במתמטיקה) וה-23 (במדע) מבין 41 המדינות שהשתתפו במחקר. דורגנו ביחד עם תאילנד,

מדינה שממנה אנחנו - ה"עשירים" - מייבאים היום עובדים "זולים". בלי לפגוע בתאילנד, האם אליהם אנחנו רוצים להידמות?

בתחום החינוך חייבים לעשות מהפכה יסודית: גם מבחינת החזרת הדגש אל היסודות - קריאה, כתיבה, חשבון, מדע, אנגלית ועכשיו גם מחשבים; וגם מבחינת אורכו של יום הלימודים (דבר שגם ישחרר יותר הורים למאגר העבודה). על המערכת לדאוג לכך שכל ילד יקבל את מה שצריך בתוך כותלי בית הספר ואין מקום לסמוך על מודעות ההורים לחשיבות החינוך, וגם לא על האמצעים הכספיים העומדים לרשותם. ילדים המסיימים את יום לימודיהם לפני הצהריים (כפי שהדברים מתנהלים היום) ולומדים בזמן המעט הזה כאילו היו במתנ"ס (בשיעורי ברידג' וקולנוע) במקום בבית ספר, לא יהיו בדור ההמשך של ממצאי ההייטק והביוטק. רק ברי המזל שלהוריהם המודעות והאמצעים יוכלו להובילנו בעתיד. אך מה זה אומר לגבי הפערים החברתיים הצפויים לנו כתוצאה מכך בעוד דור?

יתרה מכך, אם אנחנו באמת רוצים חברה שוויונית, ולא רק מצליחנית, אז חשוב שהשיפור ברמת החינוך כפי שתואר לעיל יהיה חובה גם במערכת החינוך הממלכתית, גם במערכת החינוך הממלכתית דתית, וגם במערכות החינוך החרדיות. אזרח הוא אזרח הוא אזרח, בלי קשר למוצאו העדתי או להשקפותיו בענייני דת - ואל לנו למנוע מאף ילד או ילדה את זכות ההשתתפות בבניית עתידם הפרטי ועתידנו המשותף. ניתן להוסיף לילדים במערכות החינוך הדתיות את האלמנטים הייחודיים שלהם, אך זה חיוני שלא תהיה אפליה בתחומים הבסיסיים נגד הילדים הלומדים במסגרות הדתיות, וחשוב מאוד להביאם לרמה כזו שיוכלו גם הם להתמודד באופן שוויוני על מקומות העבודה העתידיים.

חינוך ילדינו - כל ילדינו - חייב להיות מטרה לאומית בעלת סדר עדיפות ששניה רק לביטחוננו. המשק והמדינה נמצאים היום על פרשת דרכים והמדיניות הכלכלית והחברתית של היום תקבע אם נצטרך, או לא נצטרך, להתנצל שוב בעוד דור. זה הזמן למעוף - ולשינויים רחבי היקף בסדר היום הציבורי שלנו.